

על במה של גויים ולא רק על קרבנותיהם במקדש, מסתבר שהגויים בזמן הזה אינם רשאים להביא חיה ובעל מום, שהרי נאמר בפסוק הבא: "לרצונכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים". אם כן, כל הסוגיה עוסקת כאן עוסקת בזמן שקודם מתן תורה בלבד.

סיכום

בני נח הותרו להקריב בעלי חיים טהורים, אך לא טמאים. על פי גירסת הגמ' לפנינו משתמע ש"טמאים" הם אלו שנעשתה בהם עבירה, אבל הגרסה הנכונה ש"טמאים" כפשוטו (מהרש"א).

הגמ' לומדת מפסוקים שמחוסר אבר וטריפה וזקן וסריס לא התקבלו בתביבת נח, ומוכיחה מכך שמחוסר אבר פסול לקרבן. תוס' בעבודה זרה נוקטים שזקן וסריס כשרים, ורק לא התקבלו לתיבה, ואילו לגבי טריפה מצינו מחלוקת ראשונים ואחרונים. בירושלמי בסוטה מוכח שגם טריפה אסורה לבני נח. בעל מום כשר בקרבנותיהם.

נחלקו אמוראים האם בני נח הקריבו שלמים. לדעה שלא, יש מי שאומר שהביאו שלמים אך בשרם לא נאכל, אלא נשרף בנפרד מן האימורים (המיוחס לר"ח).

הסוגיה כולה עוסקת בקרבנות בני נח קודם מתן תורה, אך נאמר בברייתא ש"גויים בזמן הזה רשאים לעשות כן". יש אומרים שכל ההלכות הללו נוהגות גם בבמותיהם אחרי מתן תורה (משנה למלך). ויש אומרים שהגויים רשאים להקריב בבמותיהם רק קרבן הכשר לישראל, משום שהברייתא המתירה להקריב חיה ובעל מום וכדומה איננה להלכה (חסדי דוד). אפשרות אחרת: "רשאים לעשות כן" נאמר על עצם ההקרבה בבמה, אבל לגבי טיב קרבנותיהם, משעה שניתנו הלכות הקרבנות לישראל הוגבלו גם קרבנותיהם של הגויים.

לגבי קרבנות הגויים במקדש נחלקו תנאים האם מקבלים מהם שלמים. הרמב"ם פסק שמקבלים מהם עולות בלבד, וגם בבמותיהם אין להם אלא עולות.

מחוסרי אבר, זאת נוהגת בבמה שבשדות, אבל על המזבח שבמשכן לא תקריבוהו.

הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות יט,טז) לא הזכיר דבר זה, וכתב באופן סתמי: "והגויים מותרין להקריב עולות לשם בכל מקום שהוא". במשנה למלך כתב כאמור, שגם חיה ועוף ובעלי מומים כשרים לכך, אולם בחסדי דוד (זבחים יג,א) פירש את לשון הרמב"ם, שהעולות המותרות לגויים הן כדוגמת עולותיהן של ישראל, בקר וצאן מן הזכרים התמימים בלבד.

לדעתו הרמב"ם דחה את הברייתא מהלכה, משום שבמעשהו של רבא המובא בסוגיה מבואר שאפילו עצים שנשתמש בהם הדייט פסולים למזבח של גוי, כל שכן קרבן בעל מום!¹⁴ והוסיף בחסדי דוד להסביר, שדין זה תלוי במחלוקת התנאים (לעיל מה,א) האם יש חיוב שחוטי חוץ בקרבנות הגויים: לדעה שחייבים עליהם – הרי זה משום שהם קרבנות רגילים, ולדעה הפוטרת – הרי זה משום שקרבנם מיוחד. הרמב"ם בהלכה זו פסק בחדא מחתא שיש חיוב שחוטי חוץ על קרבנות הגויים וכן שקרבנם הוא עולה רגילה, משום שדינים אלו תלויים זה בזה.

יש מקום לדחות את ראייתו ממעשהו של רבא: רבא לא פסל מדינא את העצים שנשתמש בהן הדייט, אלא קבע כך כהידור בעלמא, כמו פרטים אחרים במעשהו (ראה במערכה הבאה). ומה שהקשה אביי ורצה להוכיח שאין זו חובה, אפשר שכוונתו כך: אם בבמת ישראל אין זו חובה, ומצאנו שדוד לא דקדק כלל בדבר בקרבנו בגורן ארוונה – אין עניין להדר כך בשל בני נח.

על פי הבנת בעל חסדי דוד ברמב"ם אפשר להסביר את מקורו אחרת: הרמב"ם סובר כדרכו של הקרן אורה הנ"ל, שהמחלוקת כאן עוסקת רק בזמן שקודם מתן תורה, ולאחר מתן תורה לדעת ריה"ג התחדשו בגויים גם קרבנות שלמים בבמותיהם (והרמב"ם פסק שיביאו בבמה עולות בלבד כפי שפסק גם לגבי קרבנותיהם במקדש, הל' מעשה הקרבנות ג,ב). על פי הנחה זו, שהפסוק בויקרא "איש איש" מלמד גם

מערכה שא. קרבנות גויים בזמן הזה (קטז,ב)

מקור ההיתר ועניינו

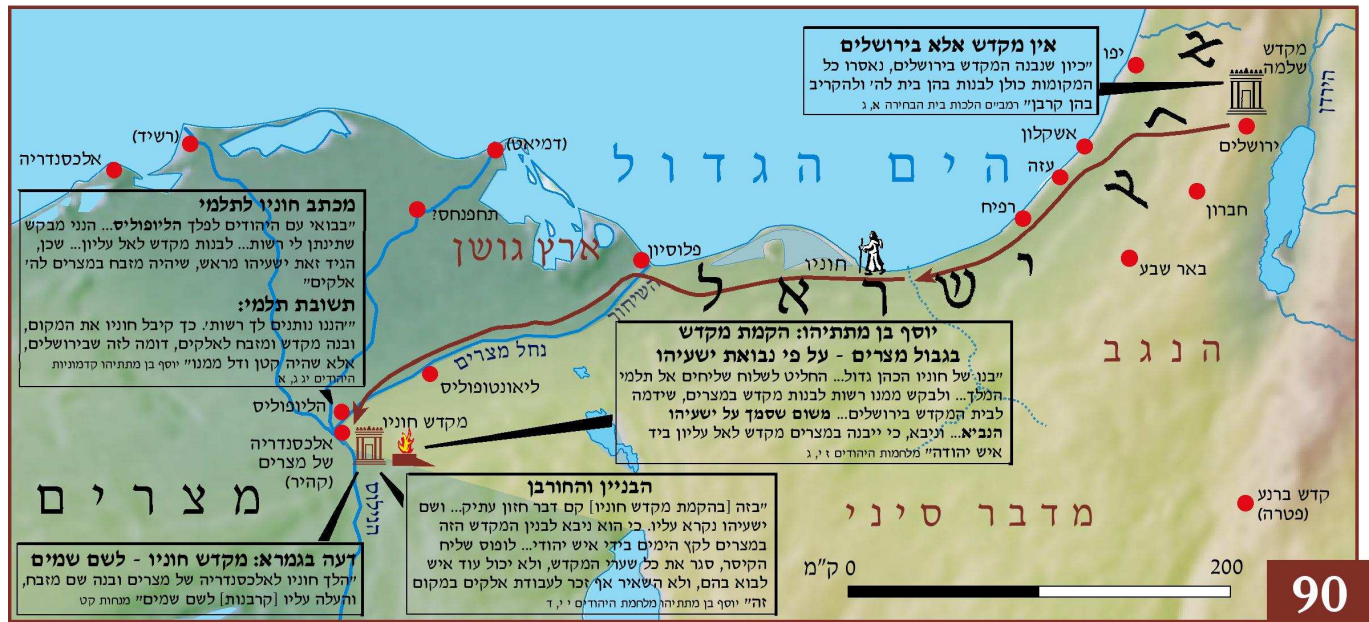
הגמ' לומדת את היתר ההקרבה מן הפסוק על איסור שחוטי חוץ: "דבר אל... בני ישראל... איש איש... אשר ישחט שור או כשב" (ויקרא יז,ב): "בני ישראל מצווין על שחוטי חוץ, ואין הגויים¹ מצווין על שחוטי חוץ". דרשה זו מעוררת שאלה: מדוע יש צורך במיעוט מיוחד להתיר זאת? הרי כל

הגמרא קובעת שאיסור הבמות נאמר לישראל בלבד, ואילו הגויים מותרים להקריב בבמה, הלכה למעשה. הגמרא אף מתארת כיצד נעשה הדבר בפועל, בימי רבא. במערכה הקודמת נדונה השאלה איזו בהמה יכול הגוי להביא, ומדוע סוג קרבנו, וכאן נעסוק בפרטים נוספים: כיצד ראוי שהגוי יקריב את קרבנו, ובאיזו מידה מותר לישראל לסייעו בכך.

¹ שנלמדו מפסוק בויקרא: "על העצים אשר על האש אשר על המזבח" (ויקרא א,ח)?
1. לפנינו "העובדי כוכבים", והוא משיבושי הצנזורה.

¹⁴ יש להוסיף, שהיתר חיה ועוף וכו' פירושו שההלכות שנאמרו בספר ויקרא נאמרו לישראל בלבד, ולא לבני נח. אם כן, מדוע רבא פוסל עצים משומשים,

מקדש חוניו - על גבול ארץ ישראל ומצרים

תחום עולי מצרים

קרבות גויים בארץ מצרים (המפה - מתוך הספר 'אוצר ארץ ישראל', מאת הרב ישראל אריאל). הנביא ישעיהו (יט,ח-ט) מנבא על הקמת מזבח לה' בארץ מצרים במספר מקומות, וביניהן ב'עיר ההרס', שפירושה: עיר השמש (ראה בתרגום ובפרשנים שם), ובתרגום ליוונית: הליופוליס, ליד קהיר שבמצרים. במקומות אחרים נאמר שמקדש חוניו נועד לקיים פסוק זה (מנחות קטז, ב, ורש"י בישיעה שם, וראה תוס' במנחות שם ד"ה והעלה, שמקדש חוניו נועד מראשיתו להעלאת קרבנות לבני נח). מעשה הקמתו של מקדש זה מתואר בפירוט בספריו של יוסף בן מתתיהו 'קדמוניות היהודים' (ספר שלושה עשר) ומלחמות היהודים' (ספר י פרק ז). בגמרא שם נאמר שמקדש חוניו הוקם ב'אלכסנדריה של מצרים', ולא באזור קהיר, אך נראה שבפי חז"ל השם 'אלכסנדריה של מצרים' מהווה כינוי כללי למצרים (להרחבה ראה בספר 'אוצר ארץ ישראל' חלק רביעי, פרק יח).

על שחיטה והעלאת בחוץ של קדשי גויים, ומדוע נקטה הגמ' לשון "אסור" בלבד? ותירצו, שכונת הגמ' גם לעבודות שאין עליהם חיוב בחוץ, ואף זה אסור, גזירה משום העבודות האסורות⁵. נראה שהבינו שהסיוע המדובר הוא עשיית עבודות ממש, כגון שחיטה, ובתירוצם הרחיבו את היריעה לעבודות כגון קבלת דם והולכתו וכל העבודות שנמנו במשנה (ק"ב, ב). משתמע, אפוא, שמותר להגיש לגוי סיוע מעשי וממשי שאין לו משמעות הלכתית של "עבודה", כגון להושיט לו סכין, להביא לו את הכבש, לבנות לו את המזבח, וכדומה. טעמו של דבר, שאין כאן "סיוע לדבר עבירה", שהרי קרבן זה מותר לגויים העושים אותו, אלא שאסור לישראל לעשות עבודה ממש, או דבר שיש חשש שיביא את ישראל לידי עבודה כזו.

באחרונים הזכירו אופנים שונים של סיוע לקרבן הגוי שאין בהם כרת לישראל, מפני שהקרבן אינו ראוי לפתח אהל מועד, ומכל מקום אסור לסייעו גם באלו: הקרבת בעלי מומים, או חיה ועוף (שפת אמת)⁶; קרבן שהוקדש לשם

התורה כולה נאמרה לישראל פרט לשבע מצוות בני נח! יתכן שמפני חומרת איסור זה, שעונשו בכרת, היתה הוה-אמינא שייאסר גם לגויים². ועוד, שהקרבה בבמה דומה במובן מסוים לעבודה זרה (כפי שנתבאר במערכה רעח), וזו אסורה גם לגויים³.

ניתן להסביר את הדבר בדרך אחרת: עצם הדין שמותר לגוי להעלות בהמה בבמה לשם שמים - אין בו חידוש כלל, ואין צורך בפסוק על כך. החידוש הוא שהעלאתו נחשבת כקרבן הרצוי לפני ה', ואם הקדיש קרבן - רשאי הוא להעלותו בחוץ, ואינו חייב להביאו למקדש (חזון איש קמא סי' מא, יד; אבי עזריה ה' מעשה הקרבנות יט, טז; שערי טוהר, חלק שמיני, סי' צא)⁴.

הסיוע האסור לישראל

נאמר בגמ' ש"אסור לסייען ולעשות שליחותן", מחמת האיסור המוטל על ישראל בדבר, אבל "לאורינהו שרי". תוס' (ד"ה אסור) מקשים, הרי לדעת ר' יוסי (מז, א) יש חיוב כרת

2. כיוצא בזה מצאנו בספר צו (פרשתא י, א), שמיעטו את הגויים מאיסור אכילת חלב, שעונשו בכרת, כדי שלא נלמדנו בקל וחומר מאיסור אבר מן החי.
 3. עוד יש לומר, על פי שיטת הרמב"ם (הל' מלכים י, ט), שהגויים אסורים "לחדש דת" ומצוות אפילו לשם שמים, שבאה התורה ללמד שהקרבת קרבנות מותרת להם. אלא שבתשב"ץ (ח"ג סי' קלג) כתב, שאסור להם להקריב כמצוה קבועה, אלא רק באופן מזדמן.
 4. על פי זה יתכן ליישב קושיית תוס' בעבודה זרה (ה, ב ד"ה מנין), שהקשו מדוע

2. כיוצא בזה מצאנו בספר צו (פרשתא י, א), שמיעטו את הגויים מאיסור אכילת חלב, שעונשו בכרת, כדי שלא נלמדנו בקל וחומר מאיסור אבר מן החי.
 3. עוד יש לומר, על פי שיטת הרמב"ם (הל' מלכים י, ט), שהגויים אסורים "לחדש דת" ומצוות אפילו לשם שמים, שבאה התורה ללמד שהקרבת קרבנות מותרת להם. אלא שבתשב"ץ (ח"ג סי' קלג) כתב, שאסור להם להקריב כמצוה קבועה, אלא רק באופן מזדמן.
 4. על פי זה יתכן ליישב קושיית תוס' בעבודה זרה (ה, ב ד"ה מנין), שהקשו מדוע

ג. "ציבוי חדתי" – הגמ' מבארת שלדעת רבא הדין שהעצים יהיו חדשים נוהג גם בבמת יחיד, ומה שנתן ארוונה לדוד – "והמוריגים וכלי הבקר לעצים" (שמואל-ב כד,כב) הם מוריגים חדשים, שטרם נשתמשו בהם¹⁰. כאמור, יתכן שבבמת בני נח אין זו חובה, אבל מכיוון שבבמת ישראל הדבר נדרש – הידר רבא שכך ייעשה אף בשל גוי.

ד. "נורא ממרא חדתא" – במקדש לא מצינו דין זה, ועצם העניין תמוה, מדוע גם הכלי שממנו מוציאים את האש צריך להיות כזה שלא נשתמש בו הדיוט? (גרי"ז מנחות כב,א; ובנתיבות הקודש כאן הסיק שאכן הצתת אש המזבח צריכה להיות מכלי חדש). יש שכתב שאין זה מטעם שימוש של הדיוט, אלא ש"אין עניות במקום עשירות" (חידושי בתרא, מנחות כב,א).

הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות יט,טז) סתם וכתב: "ומותר להורות להם וללמדם היאך יקריבו" ולא ציין את הפרטים הללו, ועניין "עולמי גולאי" ו"מרא חדתא" לא הוזכר בדבריו במקומות אחרים. נראה שסבר שרבא לא קבע הלכה בעניינים אלו, אלא שבאותו מעשה מצא לנכון לכבד את הקרבן באופנים אלו.

סיכום

התורה התירה לגויים להעלות קרבנות בבמה, ואף זהו קרבן לה'. אסור לישראל לסייע לגוי בהקרבה זו, אלא רק להורות לו את הלכותיה. תוס' כתבו שמדרבנן נאסר לסייע אף בעבודות שאין עליהן חיוב בחוץ, ומשמע מדבריהם שסיוע צדדי, שאינו "עבודה" כלל – מותר; ויש מי שאוסר אף בזה (אבן האזול). גם בהעלאת קרבנות שישראל פטור עליהם בחוץ – אסור לסייע לגויים (אחרונים).

רבא הדריך גויים שביקשו זאת כיצד להקריב את קרבנם, והוראותיו כוללות מספר פרטים מחודשים. נראה שחלק מהם נועדו לכבוד הקרבן ואינם נדרשים על פי ההלכה.

הקרבתו בבמה (קרבן אורה; חזון איש קמא סי' מא,יד)⁷, או שלא הוקדש כלל (שפת אמת), ועוד.

באבן האזול (הל' מעשה הקרבנות יט,טז) חידש יסוד מיוחד בעניין איסור הסיוע: האיסור על ישראל לשחוט ולהעלות בחוץ איננו רק על מעשה השחיטה וההעלאה, אלא גם על התוצאה של קרבן הקרב בחוץ⁸. לפיכך אסור גם לגרום שחיטה והעלאה, אפילו של קרבן הגוי המותר, ואפילו בסיוע כגון הושטת סכין וכדומה (שלא כמשתמע מתוס', כאמור), ורק הוראה כיצד לעשות מותרת, משום שאיננה נחשבת אפילו כסיוע.

מעשהו של רבא

הגמ' מתארת כיצד הדריך רבא את הגויים בהקרבת קרבנם, ויש בהדרכתו פרטים מחודשים:

א. "תרי עולמי גולאי" – בחורים בני אותו גיל, "שכן נוי לדבר" (רש"י). ובחר בנערים דווקא, כי לא השתמש בהם הדיוט (מהרש"א, ודימה זאת לדין שאין משתמשים בכהן); או מפני שלא טעמו טעם חטא (טל תורה), כמו בעולת סיני: "וישלח את נערי בני ישראל" (שמות כד,ה), עיין שם ברמב"ן). הדבר ברור שזהו חידוש שלא מצאנו כמותו בבמת ישראל ואף לא במקדש, ונראה שרבא עשה זאת כדי להראות את חשיבות הקרבן והידורו.

ב. "היכא דמוסקא ימא שרטון" – רש"י מפרש שמטרתו היתה לוודא שלא נשתמש הדיוט במזבח. מדבריו משתמע שגם הקרקע שעליה עומד המזבח לא תהיה בשימושו של הדיוט, וזה דין מחודש, ולכאורה אינו מתיישב עם התוספתא (זבחים יג,ח) המתירה להקים במה "על פתח חצרו ועל פתח גינתו" וכן "בראש גגו" (שם הל' ה). לפיכך יש מקום לפרש אחרת, שרצה שאבני המזבח תהיינה חדשות ('חידושים וביאורים', עיין שם בדיונו על הצורך בזה). פירושים אחרים לעניין זה: רבא רצה שהקרבן יוקרב בטהרה, ובחוף הים אין טומאת ארץ העמים (אהלות פי"ח מ"ו)⁹; או שרצה מקום שאין חשש שעבדו בו עבודה זרה (ילקוט המאירי).

מערכה שב. המחנות במדבר ובארץ (קטז,ב-קיו,א)

בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. מזכר עד נקבה תשלחו, אל מחוץ למחנה תשלחו,

התורה מציינת את המקומות שהוזכרו בקשר לאיסור כניסתם של הטמאים, בביטוי "מחנה": "צו את

לידי חיוב כרת, וכן דקדק במנחת חינוך (מצוה תמ) מלשון הרמב"ם: "ואסור לסייע... שהרי נאסר עלינו להקריב בחוץ", באלו שנאסר לנו דווקא.

אפילו בגורם לבכור שיעבוד, בניגוד לאיסור עבודה בחול המועד, המותר בגרמא.
9. הג"ר ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל (אור המאיר ח"ב עמ' 179). נראה שכך פירש התשב"ץ (ח"ג סי' קלג), הכותב: "ולא התירו בגמרא אלא ללמדם איך יעשו אותו בטהרה כדאמר התם אמר רבא אורווי להו שרי...".

10. יש שכתבו שאב"י ורבא כאן לשיטתם בדין "הזמנה מילתא" (סנהדרין מ,ז): לדעת אב"י הזמנה מילתא היא, ואסור להשתמש במקדש בעצים שיועדו להדיוט, גם אם טרם נשתמשו בהם, ולדעת רבא הזמנה לאו מילתא היא (שו"ת הריב"ד י"ד סי' טו).

7. יש שיישבו בזה דברי תוס' (מנחות קט,ב ד"ה והעלה) על מקדש חנוני, שכתבו שאין איסור שחוטי חוץ בהעלאת קרבן של גויים, שכוונתו אפילו לדעת ר' יוסי (לעיל מה,א), הסובר שיש חיוב שחוטי חוץ בישראל המקריב קרבנו של גוי, אך זאת דווקא אם הוקדשו להקרבה במקדש (חמדת דניאל מה,א; וראה זבחי צדק ומנחת יהודה).

8. ודימה זאת לאיסור עבודה בקדשים, שמשמע במאירי במועד קטן (יב,א) שהוא